

ŻOŁNIERZE BIAŁOSTOCKIEJ NIEPODLEGŁOŚCI

listopad 1918 – luty 1919

SZYMANOWSKI ADAM

Data i miejsce urodzenia: 20 grudnia 1859 r. w Mariampolu
Data i miejsce śmierci: nieustalone
Imiona rodziców: Antoni i Rozalia (z domu Bornelle)
Stan cywilny: żonaty z Marią Naęcz-Kaniewską
Imiona dzieci: Henryk (ur. 24 maja 1891), Józef (ur. 4 lipca 1893 r.)
Narodowość: polska
Wyznanie: rzymsko-katolickie
Stopień wojskowy: pułkownik
Oddział macierzysty WP: 79. pułk piechoty

WYKSZTAŁCENIE CYWILNE

8-io klasowe gimnazjum klasyczne w Mariampolu
Kurs buchalteryjny Chankowskiego

WYKSZTAŁCENIE WOJSKOWE

2. Konstantynowska Szkoła Wojskowa w Petersburgu

DATA WSTĄPIENIA DO ARMII OBCEJ

1 września 1879 r. (armia rosyjska)

DATA WSTĄPIENIA DO WOJSKA POLSKIEGO

24 lutego 1919 r.

RODZAJ BRONI

Piechota

ZNAJOMOŚĆ JĘZYKÓW OBCYCH

j. rosyjski (w mowie i piśmie)

ZNAJOMOŚĆ KRAJÓW

Rosja

RANY I KONTUZJE

Brak danych

ODZNACZENIA

Order św. Anny II i III klasy (odznaczenie rosyjskie)
Order św. Stanisława II i III klasy (odznaczenie rosyjskie)
Order św. Włodzimierza III i IV klasy (odznaczenie rosyjskie)

OPINIE	<i>Dobry katolik i patriota, stary nosiciel honoru oficerskiego i tradycji wojskowych. Bardzo dzielny komendant P. K. U. – płk Ryszard Bitner (dowódca Okręgu Generalnego Białystok, opinia z 1920 r.)</i>
DATY MIANOWIAŃ OFICERSKICH	8 sierpnia 1881 r. - chorąży 30 sierpnia 1884 r. – podporucznik 30 sierpnia 1888 r. – porucznik 16 marca 1892 r. – podkapitan (sztabskapitan) 6 maja 1900 r. – kapitan 30 maja 1908 r. – podpułkownik 5 października 1914 r. – pułkownik
PRZEBIEG SŁUŻBY WOJSKOWEJ DO 1 LISTOPADA 1918 ROKU	- od 1 listopada 1879 r. do 8 sierpnia 1881 r. junkier II Konstantynowskiej Szkoły Wojskowej w Petersburgu, - do 2 kwietnia 1885 r. młodszy oficer 111. Dońskiego Pułku Piechoty, - do 27 sierpnia 1897 r. służba liniowa w 64. Kazańskim Pułku Piechoty w Białymstoku na stanowiskach: młodszego oficera kompanii, p. o. komendanta uzupełnień w Kobryniu, instruktora pospolitego ruszenia i komendanta szkoły podoficerskiej, - 27 sierpnia 1897 r. przeniesiony do służby liniowej w 151. Piatigorskim Pułku Piechoty, gdzie do 30 maja 1908 r. był członkiem sądu pułkowego i honorowego, dowódcą kompanii (2. i 4.), dowódcą kompanii wywiadowczej i dowódcą batalionów (I, II, III i IV), - 30 maja 1908 r. przeniesiony w stan spoczynku, - od 18 lipca 1914 r. do 31 grudnia 1917 r. komendant 379. Mińskiej Drużyny Pieszej armii rosyjskiej, będąc jednocześnie w tym okresie m. in. komendantem etapu w Baranowiczach - uczestnik wojny rosyjsko-japońskiej (od 26 czerwca 1905 r. do 3 czerwca 1906 r.) i walk przeciwko armii niemieckiej i austro-węgierskiej od 18 lipca 1914 r. - od 1 stycznia 1918 r. w rezerwie oficerskiej II Korpusu Polskiego w Rosji, - po bitwie pod Kaniowem i rozformowaniu II Korpusu Polskiego w maju 1918 r. opuścił Ukrainę i przedostał się do Białegostoku, gdzie został mianowany komendantem obwodowym Polskiej Organizacji Wojskowej (dalej: POW) w tym mieście.
PRZEBIEG SŁUŻBY LINIOWEJ W WOJSKU POLSKIM	- 24 marca 1919 r. przyjęty do rezerwy oficerów Wojska Polskiego, - 14 marca 1919 r. dekretem Naczelnego Wodza zatwierdzony warunkowo w stopniu pułkownika, ze starszeństwem od dnia 18 lipca 1916 r., tego samego dnia powołany do czynnej służby wojskowej na czas wojny aż do demobilizacji, - od 19 kwietnia 1919 r. formalny dowódca wojskowy miasta Białegostoku (telegram Sztabu Generalnego L. 1871), - 26 kwietnia 1919 r. przeniesiony personalnie do Głównego

	Kwaternistrzostwa na mocy Dekretu Nr 1564 Naczelnego Wodza, z pełnieniem dotychczasowego stanowiska dowódcy wojskowego w Białymstoku, - 21 lipca 1919 r. przydzielony personalnie do Stacji Zbornej w Warszawie, - 22 października 1919 r. mianowany oficjalnie dowódcą wojskowym miasta Białegostoku, - 20 grudnia 1919 r., rozkazem Dowództwa Okręgu Generalnego Warszawa, objął komendę nad garnizonom wojskowym miasta Białegostoku, - 22 lutego 1920 r. przeniesiony ponownie do Centralnej Stacji Zbornej w Warszawie, - 15 maja 1920 r. mianowany komendantem Powiatowej Komendy Uzupełnień w Grodnie (dalej: PKU Grodno), - 30 czerwca 1920 r. przeniesiony z Centralnej Stacji Zbornej w Warszawie do Sekcji Poboru i Uzupełnień Oddziału I MSWojsk. (Rozkaz MSWojsk. L. 1156), - 1 grudnia 1922 r., Dekretem L. 3443 Naczelnego Wodza, przeniesiony ze stanowiska komendanta PKU Grodno w stały stan spoczynku, z prawem noszenia munduru, - według danych personalnych zaczerpniętych z <i>Rocznika Oficerskiego</i> w latach 1923-1924 przebywał na stałe w Grodnie, a w 1928 r. w Brwinowie (woj. warszawskie).
UDZIAŁ W DZIAŁANIACH NIEPODLEGŁOŚCIOWYCH NA TERENIE BIAŁEGOSTOKU W LATACH 1915-1919	W połowie 1918 r. płk Adam Szymanowski stanął na czele reaktywowanej na nowo w Białymstoku miejskiej komendy obwodowej POW. O objęciu stanowiska komendanta miejscowych struktur tej organizacji zadecydowała niewątpliwie jego doskonała znajomość miasta (były oficer 64. Kazańskiego Pułku Piechoty), posiadane doświadczenie wojskowe, wybitne zdolności dowódcze, głęboki patriotyzm oraz niepodważalny autorytet, jakim cieszył się wśród członków organizacji i białostockiej młodzieży. Kierowany przez niego zarząd komendy mieścił się przy ul. Niemieckiej 10 (obecnie ul. Kilińskiego 10), w wynajmowanym mieszkaniu swojego najbliższego współpracownika – mjr. dr. Alfreda Żołątkowskiego. Według relacji jednego z członków POW odbywały się tam stale narady i posiedzenia o charakterze informacyjnym. 9 listopada 1918 r. komendant Szymanowski zarządził podwojenie konspiracyjnej czujności oraz przejście w stan pogotowia bojowego do czynnego wystąpienia i rozbrojenia żołnierzy niemieckich na terenie miasta i powiatu białostockiego. Dwa dni później odbyło się w tym samym miejscu nadzwyczajne zebranie zarządu i odprawa komendantów rejonowych, po których wydano rozkaz rozpoczęcia zaplanowanej akcji o świcie 12 listopada. Jej przebiegiem kierował osobiście płk Szymanowski, mając zapewnione wsparcie innych pułkowników przebywających wówczas w mieście: Chądzyńskiego, Łukaszewicza i Mitkiewicza. W ciągu trzech kolejnych dni Białystok znalazł się całkowicie w polskich rękach. Wszystkie najważniejsze punkty miasta (dworce kolejowe, rzeźnia miejska, wyloty dróg, koszary wojskowe) zostały obsadzone przez polskie grupy bojowe. Osiągnięto to wyłącznie siłami zmobilizowanych peowiaków,

oficerów i szeregowych z byłych korpusów polskich w Rosji oraz patriotycznej usposobionej młodzieży szkolnej, z nauczycielem Tuśkiewiczem na czele. Polska radość z przejęcia władzy w mieście trwała jednak tylko te trzy dni. Po 14 listopada wojsko niemieckie przystąpiło do zdecydowanego przeciwdziałania. Po krótkiej walce ogniowej z użyciem broni maszynowej i artylerii polowej przejęło całkowitą kontrolę nad miastem i regionem oraz nad strategiczną linią kolejową Brześć – Białystok - Grajewo. Na trzy kolejne miesiące wróciła z powrotem niemiecka okupacja. W niczym nie przypominała tej sprzed kilku dni. Większość podkomendnych płk. Szymanowskiego musiała uciekać przed niemieckimi represjami do pobliskich łąp, gdzie formowały się regularne oddziały Wojska Polskiego. Ich komendant pozostał w mieście, czekając na wejście żołnierzy polskich do Białegostoku, co nastąpiło dopiero późnym wieczorem 19 lutego 1919 r.

ŹRÓDŁO DANYCH BIOGRAFICZNYCH

- Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego, Kolekcja Akt Personalnych i Odznaczeniowych, Adam Szymanowski, sygn. AP 23264+17001+15449.
- *Dla naszych żołnierzy*, „Dziennik Białostocki”, 1919, nr 129, s. 4
- Dziennik Personalny MSWojsk., 1920, nr 24, s. 529.
- Dziennik Personalny MSWojsk., 1921, nr 43, s. 1740.
- Dziennik Rozkazów Wojskowych, 1919, nr 32, s. 811; nr 49, s. 1150.
- D. Maksimiuk, *Pierwszy rok niepodległości – Ziemia Sokólska*, „Studia Podlaskie”, 2019, t. XXXVII, s. 182.
- *Meldowanie byłych oficerów*, „Dziennik Białostocki”, 1919, nr 216, s. 2
- A. Miodowski, *Odmienne drogi do niepodległości. Ziemia Łomżyńska, Białostoczczyzna i Suwalszczyzna w latach 1918-1919*, „Niepodległość i Pamięć”, 2008, nr 2, s. 103–115.
- A. Miodowski, *Próby wyzwolenia Białegostoku na przełomie 1918/1919 r.*, [w:] *Białystok w 80-leciu. W rocznicę odzyskania niepodległości 19 II 1919 – 12 II 1999*, Białystok 2000, s. 12.
- H. Mościcki, *Białystok. Zarys historyczny z 22 ilustracjami*, Białystok 1933, s. 223.
- *Naczelnik Państwa w Białymstoku*, „Dziennik Białostocki”, 1919, nr 138, s. 1.
- *Na cześć d-ra Cyfrowicza*, „Dziennik Białostocki”, 1920, nr 25, s. 3.
- *Na patronat*, „Dziennik Białostocki” 1919, nr 150, s. 3.
- *Otwarcie wystawy*, „Dziennik Białostocki”, 1919, nr 138, s. 2.
- E. Pankiewicz, *Białystok stał się niepodległy 19 lutego 1919 r.*, „Dyskusja”, 1988, nr 3-4, s. 6.
- E. Pankiewicz, *Białystok w zaraniu niepodległości*, „Białostoczczyzna”, 1994, nr 3, s. 17.
- *Podziękowanie*, „Chata Polska”, 1919, nr 11, s. 18.
- *Rocznik Oficerski 1923*, Warszawa 1923, s. 1580.
- *Rocznik Oficerski 1924*, Warszawa 1924, s. 1409.
- *Rocznik Oficerski 1928*, Warszawa 1928, s. 887.
- B. Samarski, *1919. Białystok rok pierwszy w prasie i innych materiałach źródłowych*, t. I, Białystok 2021, s. 12, 70, 327, 380, 408, 409.

- *Szkoła policyjna*, „Dziennik Białostocki”, 1919, nr 177, s. 2.
- *Święto amerykańskie*, „Dziennik Białostocki”, 1919, nr 73, s. 2.
- *W pierwszą rocznicę*, „Dziennik Białostocki” 1920, nr 43, s. 2–3.
- W. Wróbel, *Kilińskiego. Historia jednej ulicy*, Białystok 2016, s. 93–105.

AUTOR BIOGRAMU

Marek Gajewski
kustosz Muzeum Wojska w Białymstoku